

CROATICA U WURZBACHOVU LEKSIKONU

(Primljeno za štampu u Filologiji na 3. sjednici V. odjela od 10. IV. 1956.)

Od 1857. do 1892. izlazio je u Beču »Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich«, koji je uređivao dr. Constant Wurzbach, austrijski pjesnik (pseudonim W. Constant) i književni historik, rođen u Ljubljani 1818. i umro u Beču 1893. Leksikon obasiže 60 knjiga. Gradivo nije raspodijeljeno jednomjerno, jer je prvotna osnova očito bila skromnija. Postoji nerazmjer, jer slova A–R zauzimaju 27, a slova S–Z 33 sveska. U tom mnoštvu životopisa, u kojem ima i mnogo Talijana, pripadnika nekad austrijskih pokrajina Lombardije i Venecije, ima preko 400 biografskih članaka i bilježaka o hrvatskim književnicima i umjetnicima. U to gradivo nisu uračunati životopisi isključivo političkih ličnosti i vojnika.

Po broju i opsežnosti tih biografija Wurzbachov leksikon predstavlja važno vrelo za hrvatsku književnu historiju. Pogotovu to vrijedi o književnicima 19. stoljeća, suvremenima Wurzbacha, pa je stoga zanimljivo razmotriti njegovu metodu rada i vrela, iz kojih je on uzimao svoje podatke.

Prvih desetak godina Wurzbach je u predgovorima višeput isticao samostalnost i potpunu originalnost svih objavljenih članaka te se obarao na one, koji su ih prešampavali ne navodeći izvor. Ali na prvi je pogled jasno, da jedan čovjek, kakav god bio njegov radni kapacitet, nije mogao sve to sam proučiti ni napisati, sve kada bi i znao jezike svih narodnosti monarkije. Kasnije, kad je dobio pomoćne sile s državne strane, Wurzbach nije više bio tako kategoričan u svojim tvrdnjama, ali je ipak do kraja cijelo djelo smatrao kao svoje originalno.

Gotovo kod svih članaka Wurzbach navodi literaturu, iz koje je crpao podatke. Od djela hrvatskih autora najčešće citira Ljubićev »Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia« (Beč, 1856), Kukuljevićev »Slovník umjetnikah jugoslavenskih« iz 1858. (koji obuhvaća osim likovnih umjetnika i graditelje i glazbenike), Kukuljevićevu »Bibliografiju hrvatsku« (1860, s dodatkom iz 1863), »Ilirsku čitanku za gornje

gimnazije« knj. II. (uredili Veber, Mesić i A. Mažuranić), Kaznačićev katalog Čulićeve knjižnice u dubrovačkom franjevačkom samostanu (Zadar, 1860), Fabijanićevu »Storia dei frati minori« (Zadar, 1863–1864) i od djela o Hrvatima Valentinellijevu bibliografiju Dalmacije i Crne Gore (1855, i dodatak iz 1862), zatim putopis Ide Düringsfeld »Aus Dalmatien« (Prag, 1857), Girolama Dandola »Caduta della Repubblica di Venezia (1857), Appendice«, u kojoj su podaci o Dalmaciji od Zadranina Ivana Ferrari-Cupillija. Nadalje Riegerov »Slovník Naučný« (Prag, 1860–1871), Křižekovu »Antologie jihoslovanska« (Prag, 1863) pa Jirečkovu izdanje Šafaříkove »Geschichte der Illirischen und Kroatischen Literatur« (Prag, 1865).

Biografski podaci u Ilirskoj čitanci su vrlo kratki. Podaci iz djela »Aus Dalmatien« odnose se na opširan komentar (»Anmerkungen«), što ga je putopisu svoje žene dodao Otto Reinsberg-Düringsfeld, koji opet kao svoja vrela navodi privatne i samostanske knjižnice, u kojima je za svog 18-mjesečnog boravka u Dalmaciji i u Dubrovniku radio te informacije, koje su mu među ostalima dali Ferrari-Cupilli, Franceschi, I. A. Kaznačić, Luka Sorgo i osobito Ljubić. Isto to gradivo je Reinsberg već bio objavio u sažetijem obliku u bruxelleskom »Bulletin du Bibliophile belge« (t. XII), koji Wurzbach međutim ne spominje. Pozivanje na Girolama Dandola je zapravo pozivanje na Ferrari-Cupillija, koji je bio savjestan bio-bibliograf te je u više navrata popravio podatke ne samo dosta površnog Ljubića, nego i inače savjesnog Valentinellija. Wurzbach često navodi kao izvor i starija djela (na pr. Appendinija, Ciccarellija, Tommasea i t. d.), ali to su pretežno citati iz druge ruke.

U Riegerovoj enciklopediji Wurzbach je našao vrlo pouzdanu dokumentaciju u člancima o južnim Slavenima, koje su među ostalim napisali praški, kasnije zagrebački sveučilišni profesor Hattala, publicist Jan Vaclik (tajnik crnogorskog kneza), pa Jagić, Macun i Kořinek (koji se tada nalazio u Zagrebu). Skupni članak »Jihoslovane« iz »Slovníka naučnog« izišao je 1864. također kao posebna knjiga. Što se tiče Křižeka, biografski podaci u njegovoj Antologiji su vrlo kratki, jednako kao i u Ilirskoj čitanci. No Vaclav Křižek, koji je neko vrijeme služio kao profesor u Varaždinu, a kasnije je ostao u vezi s profesorima Mesićem i Žepićem, objavio je 1859. i 1860. opširan »Přehled veškere literatury jihoslovanske«, u Časopisu češkog Muzeja, ali Wurzbachu to čini se nije bilo poznato. Od 1865. stajalo mu je na raspolaganju prvorazredno vrelo u Šafařík-Jirečkovu djelu »Geschichte der Illirischen und Kroatischen Literatur«, koje obiluje životopisnim i bibliografskim podacima, premda svojom podjelom na »Ilire« (štokavce) i »Hrvate« (kajkavce) može stranca zavesti u bludnju.

Svi ti citirani izvori ne dopiru međutim dalje od god. 1865. a Wurzbachovo se djelo nastavilo do 1892. Nema dakle sumnje, da je Wurzbach raspolagao i drugim izvorima. On ih sporadički i navodi. To su različni članci iz novina i revija, koje je on zacijelo izrezivao i pohranjivao, stvarajući tako »dossier« pojedinih ličnosti. Takva je dokumentacija osobito upotrebljena kod raznih glazbenika i slikara, među kojima ima i

takvih, koji su kod nas nepoznati. Zanimljiva je također obilna literatura iz suvremenih, većinom njemačkih i čeških časopisa, koju Wurzbach navodi kod Strossmajera, literatura, kojom se kod nas slabo tko služio.

Ostaje još jedno vrlo informacije, o kojem Wurzbach malo govori. To su podaci primljeni od suvremenih ličnosti, kojima je zacijelo laskalo, da budu prikazani u takvoj publikaciji. Evo nekoliko primjera. Bogoslav Šulek je prikazan u svesku 32. (g. 1876) s naznakom vrela »Ilirska čitanka« (1860) ali i s mnogim kasnijim podacima. Utješenović u sv. 49. (g. 1883) prikazan je sa zadnjim naznačenim vrelom iz g. 1861., ali i s podacima iz kasnijeg vremena. Članak Trnski (Tèrnski u sv. 44), s nadopunom u sv. 47. pod Trnski, također pokazuje podatke, koji za dva decenija prelaze citirana vrela. U životopisima Veber-Tkalčevića, Vukotinovića i Antuna Truhelke (kod ovog posljednjeg bez ikakve naznake vrela) također se nameće dojam, da su oni sami pružili podatke. Za životopis Ignjata Alojza Brlića (sv. 2. iz 1857) znamo pouzdano, na temelju neobjelodanjenog dnevnika njegova sina Andrije Torkvata, da je Andrija Torkvat sam odnio Wurzbachu životopis svog oca. Prema tome se može zaključiti, da je kod suvremenih ličnosti postojala neka suradnja između prikazanih i prikazatelja, puštajući pri tom po strani pitanje, odakle je došla inicijativa.

No ne bi bilo opravdano misliti, da je takva nadopuna podataka putem izravnog obraćanja na prikazanoga vrijedila kod Wurzbacha kao pravilo. On znade često spomenuti, da u nekoj biografiji nije poznato mjesto rođenja, da se ne zna, šta je prikazani radio poslije nekog datuma ili čak, da nije sigurno, da li nije istovjetan s drugom nekom osobom. Evo nekoliko primjera. Kod Ante Starčevića Wurzbach ne zna datum i mjesto rođenja, pa ni podatke do kraja 60-ih godina. Jedino mu je vrela bečka »Zukunft« 1870. (br. 144). Spomenuvši Davida Starčevića zaključuje, da mu se čini, da su Ante i David jedna te ista osoba. – Kod Imbre Tkalca (koga piše Tkalač) detaljno iznosi aferu s obustavom »Ost- und Westa« 1863., ali zaključuje životopis (pisan 1882) konstatacijom, da je Tkalac »nestao iz javnosti« i dodaje: »Da li treba našeg publicista tražiti u dr. Tkalcu (sic), koji je 13. III. 1865. umro u Zagrebu kao gimnazijski profesor, to ne možemo reći«. – Zbrka u identitetu prikazanoga nastala je i kod Koste Vojnovića, za koga Wurzbach misli, da je političar i publicist, koji je djelovao u Dalmaciji 60-ih godina, različan od onoga, koji je 70-ih godina djelovao u banskoj Hrvatskoj. – Za Josipa Eugena Tomića veli, da mu je nepoznato mjesto rođenja, a jednako i datum te dodaje: »Über seine Lebensumstände wissen wir nichts näheres«, a kao vrela navodi: »Eigene handschriftliche Notizen«.

Može se dakle reći, da obraćanje na prikazane suvremenike nije kod Wurzbacha bilo stalna radna metoda. Primjeri, koji pokazuju dobre podatke iz doba iza objave citirane literature znače dakle, da su se zainteresirani vjerojatno sami pobrinuli, da obavijeste leksikografa.

Wurzbach nije znao hrvatski. To se može zaključiti po tom, što više puta (tako na pr. u životopisima Matije Mrazovića i Mirka Šuhaja) naslove hrvatskih djela citira na češkomu, što znači, da ih je našao preve-

dene u »Slovníku naučnom«. Ako pak ima kod njeg i mnoštvo ispravno navedenih hrvatskih naslova, to je zasluga literature, kojom je raspolagao. No sve te negativne strane nekih pojedinosti ne mogu umanjiti znatnu dokumentarnu vrijednost tog biografskog leksikona, koji svojom voluminoznošću može stati uz bok velikim francuskim biografskim rječnicima iz prve polovine 19. vijeka (Michaud, Didot). Sve u svemu, životopisi hrvatskih književnika i umjetnika u Wurzbachovu leksikonu predstavljaju vrijedno pomoćno vrelo za proučavanje povijesti hrvatske književnosti.

RÉSUMÉ

Les écrivains croates et le Dictionnaire biographique de Wurzbach

Constantin Wurzbach, écrivain et bibliographe autrichien (né à Ljubljana en 1818, mort à Vienne en 1893) a dirigé, de 1857 à 1892, la publication du Dictionnaire biographique de l'Empire d'Autriche en 60 volumes, d'abord d'après un plan plus modeste (lettres A–R) et ensuite (lettres S–Z) d'une manière plus élargie, avec force suppléments, qui en rendent le maniement plus difficile.

Les nombreuses biographies d'écrivains, savants, artistes et hommes politiques croates qu'elle contient, donnent à cette Biographie une certaine importance pour l'étude de la littérature des Slaves du Sud au 19e siècle. Les sources dont se servait Wurzbach comprennent presque toutes les biographies, bibliographies et manuels qui existaient à son époque soit en croate, soit en allemand, soit en tchèque. En plus Wurzbach disposait de »dossiers« qu'il constituait lui-même, en recueillant les échos trouvés dans les journaux et les revues. Mais son ignorance du croate (il lisait cependant le tchèque) et l'absence d'éditions nouvelles de ses sources, sensible surtout après 1875, représentaient des difficultés assez sérieuses que Wurzbach n'aurait pas pu surmonter sans le concours empressé des personnalités intéressées lesquelles, dans beaucoup de cas, lui envoyaient, invitées ou non, leurs bio-bibliographies très détaillées. Et c'est grâce à cette méthode, qui mettait habilement à profit la vanité humaine, que le Dictionnaire de Wurzbach offre encore de nos jours un moyen d'information appréciable pour l'étude de la littérature croate au 19e siècle.